

מלכוד 67 - עיון בספרו של מיכה גודמן

מאת האלוף (מיל') גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 461, ה' 8 מאי 2017

תקציר: גודמן בספרו מלכוד 67 מבקש להפריד בין אידיאולוגיה לבין פוליטיקה, הפרדה שהכרחית בעיניו להתנהלות נכונה במגבלות המציאות. הוא מתעלם מהאפשרות שלא המחלוקת על עתיד הכיבוש קורעת את העם, אלא המחלוקת על שאלת היסוד: לשם מה וכיצד אנו מבקשים להמשיך להתקיים בארץ זו.

ספרו החדש של מיכה גודמן - מלכוד 67, ראוי לעיון ולמידה. הספר מזמין את קוראו למסע מתבונן, בבחינת דע מאין באת ולאן אתה הולך. בחלקו הראשון מוקדש הספר לשאלה מניין וכיצד הגענו אל מצב המלכוד הכרוך בכיבוש 67. בחלקו השני משרטט הספר קווי מתאר לכיוון אליו ראוי לנו ללכת, על מנת להיחלץ מהמלכוד. באשר להמלצותיו, יש לברך על הדגשת ההבנה שהשלום הנכסף אינו ממתין מעבר לדלת, ועל ההבנה שיש קושי ביטחוני ממשי בנסיגת מדינת ישראל לקווי 67.

במאבק כנגד נסיגה כמעט מלאה לקווי 67 - על פי מתווה קלינטון - יש לספר תרומה חשובה. אולם חלקו הראשון של הספר הוא המעניין והחשוב יותר לברור ולעיון עומק.

נכון עשה גודמן כשבחר לשחזר את המסד הרעיוני למסע הציוני מראשית ימיו ועד "מלכוד הכיבוש". במסגרת זו הוא מציג לקוראיו שלוש תפיסות מכוונות במפעל הציוני: הציונות הסוציאליסטית, הציונות הרוויזיוניסטית בהנהגת ז'בוטינסקי, והציונות הדתית. אלא שמהו משמעותי חסר בתיאורו והוא המרכיב המהפכני משיחי, שהיה קיים מראשית הדרך, בעיקר במפלגות הפועלים. היגיון המהפכה התבטא בדרכם, באורח חיים של מאבק חלוצי, באמונה כי יוכלו להתמסרותם להפוך את הבלתי אפשרי לאפשרי. בהגיונם האמוני, שילבו ללא כל הפרדה בין אידיאולוגיה לבין התנהלות מעשית. יעקב חזן ממנהיגי מפ"ם העיד: "תמימות האמונה היא אם כל המעשים הגדולים - האמנו והגשמנו"

גודמן לעומת זה, כליברל מערבי, מבקש הפרדה בין תכנים אידיאולוגיים, לבין שיקולי תבונת המעשה. הפרדה כזו הכרחית בעיניו להתנהלות נכונה במגבלות המציאות. "הפרגמטיסט הישראלי הוא מי שהעמדות (הפוליטיות) שלו אינן חלק מהזהות שלו. הפוליטיקה איננה הזירה שבאמצעותה הוא מביע את ההשתייכות השבטית שלו, אלא מרחב שבו הוא מתמודד עם האתגרים המאיימים על הקיום שלו." (עמ' 147) במילים פשוטות, אצל גודמן לא באים עם אלוהים או עם אידיאות גדולות לעבודה, גם לא לפוליטיקה. זו הפרדת הזהויות אותה אימץ מנדלסון בהמלצתו ליהודים בעידן

האמנציפציה: "היה יהודי בביתך ואדם בצאתך". ההפרדה שמבקש גודמן לקיים בין אידיאולוגיה לבין פוליטיקה, זרה להגיון המהפכני של תנועות הפועלים. תהום פעורה בין הפרגמטיזם של בן גוריון לבין הפרקטיקה הפרגמטית המוצעת לנו על-ידי גודמן. גם בשעותיו הקשות כשבחר בן גוריון להסכים ב-1937 להצעת וועדת פיל לחלוקת ארץ ישראל המערבית, ומצא עצמו בסוגיה זו בעימות מול ברל כצנלסון, לא הפריד בין חזונו האידיאולוגי לבין כורח ההחלטה הפוליטית: "בשטח זה" עליו אמורה לקום המדינה היהודית הדגיש, "אין אפשרות לפתור את השאלה היהודית. אולם ההצעה, יכולה לשמש שלב מכריע בדרך להגשמת הציונות הגדולה. היא תקים בארץ בזמן הקצר ביותר, את הכוח היהודי הממשי, שיביא אותנו למחוז חפצנו ההיסטורי." (במערכה א' עמ' 128) בהגיון תורת השלבים, בו נקט בן גוריון, החזון האידיאולוגי לא רק שאינו ננטש, הוא אף הפך לאמת המידה לנכונותו הזמנית של הוויתור. העיקר הוא שימור כיוון מפעל הגאולה - בתהליך הדרגתי.

בתפיסתם של מנהיגי מפלגות הפועלים, כמו של מנהיג הלח"י יאיר שטרן, מהפכה וגאולה, מתחילים במקום בו יוצר האדם, בפעולת יומו, קו מחבר בין חזון המכוון אל הנצח, לבין המציאות הנוכחת. זו תמצית הציונות כהגיון מהפכני: גם הצעד הקטן האפשרי כאן ועכשיו, כרוך בחזון נצחי. לא על הכיוון מתקיים בירור, אלא על העיתוי ועל קצב ההתקדמות.

זו השאלה המעשית: מה תפקידו של חלום ועד כמה ראוי ונכון להיאבק למען מימוש. גודמן מציע לעם ישראל: "עסקת חליפין גדולה, ויתור על החלומות המקודשים, תמורת הצרכים הקיומיים." (עמ' 156) דפוס חשיבתו אכן מתקיים באורח רציונלי מערבי. בגישה הערבית לעומת זאת, כמו גם בגישתו של בן גוריון, אף אחד לא באמת מוותר על חלומו. החלום לכשעצמו, לעולם אינו עניין למשא ומתן. כורח הוויתור הוא תמיד זמני ולרגע אינו בגדר מצב סופי.

לא האכזבה מהרעיון הסוציאליסטי מסמנת את מהותה של התפנית, באורח החשיבה של מפלגות הפועלים בעשורים האחרונים, כמו נטישת דרך החיים החלוצית ואובדן מומנטום המהפכה. מה שקרה לציונות הדתית לנוכח תפנית זו, דומה למצבו של ירח שסבב סביב כוכב לכת כשלפתע הכוכב קרס. מכאן מתחיל הסחרור של ברור מקומה של הציונות הדתית במערכת הישראלית החדשה. כאן טמון יסודו של מאבק רב עוצמה, סמוי בחלקו, שגודמן מדלג עליו. בהמלצתו לשיח הישראלי, ללמוד מאורח ניהול המחלוקת התלמודית בין בית שמאי לבין בית הלל. הוא מתעלם מכך שהם היו שותפים למסגרת ערכית דתית משותפת, בתוכה התנהלה המחלוקת. השיח הפוליטי בחברה הישראלית אותו מתאר גודמן כ"שיח פצוע", מתנהל בשנים האחרונות כמאבק על עצם מסגרת החזון. התפנית שהתחוללה במפלגות הפועלים, יצרה למעשה חזון אחר. המאבק המתרחש מאז בחברה הישראלית, הוא מאבק בין חזונות שהתרחקו זה מזה. גודמן מתעלם מהאפשרות שלא המחלוקת על עתיד הכיבוש קורעת את העם, אלא המחלוקת על שאלת היסוד: לשם מה וכיצד אנו מבקשים להמשיך להתקיים בארץ זו. אם המחלוקת על עתיד הכיבוש אינה סלע המחלוקת, אלא רק שמן על בעירה יסודית יותר, גם אם נסיים את הכיבוש לא יתאחה השסע. ייתכן ולא סיום הכיבוש חשוב לשוחרי הנסיגה לקווי 1967, כמו עצם חורבן ההתנחלויות, בדרך להכרעת דרכו ומהותו של המפעל הציוני: בין חזון גאולה תנ"כי, לבין מקלט מוכר ובטוח - מדינה נורמלית שכיף לחיות בה.

לסיכום, השימוש הטעון במילה "מלכוד", מבטא את הקיבעון של חשיבה רציונלית מערבית, לוגית מידי, שאינה יכולה להכיל לאורך זמן מתחים בלתי פתורים. חשיבה אחרת, אסיאתית, מוסלמית, תנ"כית וקבלית, יודעת את תופעת המלכוד כתוצאת אובדן התנועה במרחב. מן המלכוד נחלצים באמצעות הליכה אל הבלתי נודע. ואז קורים דברים חדשים. משברים חדשים והזדמנויות חדשות. גם בתולדות האומה האמריקנית, הכירו החלוצים האמריקנים בפוטנציאל הטמון בהליכה אל הספר. זה היסוד החשוב במגמת ההתנחלות,

שהובן מאז ימיה הראשונים של חידוש שיבת ציון, כנשמת אפו של תהליך הגאולה ועל זה מתחולל המאבק.

פורסם לראשונה במקור ראשון 21.4.2017

**אלוף (מיל") גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.*

סדרת הפרסומים מבט מבס"א מתפרסמת הודות לנדיבותה של משפחת גרג רוסהנדלר.